

René Guénon

Stările multiple ale ființei

Prefață:

FLORIN MIHĂESCU

Traducere din limba franceză:

DANIEL HOBLEA

EDITURA HERALD
București

CUPRINS

PREFAȚĂ	5
CUVANT - ÎNAINTE	11
I. Infinitul și Posibilitatea	19
II. Posibile și compossibile	28
III. Ființa și NeFiința	38
IV. Fundamentul teoriei stărilor multiple	47
V. Raporturile unității cu multiplicitatea	54
VI. Considerații analogice extrase din studiul stării de vis	60
VII. Posibilitățile conștiinței universale	68
VIII. Mentalul – element caracteristic al individualității umane	76

IX.	Ierarhia facultăților individuale	85
X.	Limitele indefinitului	90
XI.	Principii de distincție între stările ființei	95
XII.	Cele două haosuri	103
XIII.	Ierarhiile spirituale	107
XIV.	Răspuns la obiecții extrase din pluraritatea ființelor	115
XV.	Realizarea ființei prin cunoaștere	120
XVI.	Cunoaștere și conștiință	126
XVII.	Necesitate și contingență	134
XVIII.	Noțiunea metafizică de libertate	141
ANEXĂ		150
	Notiță introductivă	151
	Doctrina stărilor multiple ale ființei în creștinism	154

PREFAȚĂ

Ar fi imposibil să definim doctrina *Stărilor multiple ale Ființei*, căci orice definiție ar limita sensul metafizic al acestei doctrine a cărei universalitate depășește puterea de cuprindere a mentalului nostru. Căci prin rațiune și prin imaginație e imposibil de înțeles miezul acestei doctrine care poate fi asimțit doar prin intuiție intelectuală. E motivul pentru care, în acest cuvânt preliminar, nu vom face decât să încercăm să expunem câteva teme esențiale ale acestei doctrine unice.

De multe ori, la lectura acestei cărți, s-ar putea presupune că e vorba de multiplele aspecte cosmologice și antropologice ale lumii noastre, cu cele trei niveluri ale ei: grosier, subtil și spiritual (*corpus, anima, spiritus*), când această lume corespunde, în realitate, numai uneia dintre multiplele lumi posibile. Căci așa cum spune René Guénon: „nu e vorba de o simplă multiplicitate numerică, sau chiar mai general... cantitativă, ci de o multiplicitate de ordin «transcendental» sau cu adevărat universal,

aplicabilă tuturor domeniilor care constituie diferitele «lumi» sau niveluri ale Existenței, considerate separat sau în ansamblu, deci în afara și dincolo de domeniul special al numărului și chiar al cantității în toate modurile sale posibile”. Și din acest motiv, autorul, pentru a evita o înțelegere limitată a acestei doctrine, a abordat treptat problema metafizicii tradiționale începând cu *Introduction générale à l'étude des doctrines hindoues* (1921), în care lămurește definitoriu termenul și domeniul metafizicii tradiționale (și domeniile conexe), precum și structura doctrinei hinduse, cea mai completă și mai apropiată de Tradiția primordială. A urmat apoi trilogia propriu-zis doctrinară cu *L'Homme et son devenir selon le Vedānta* (1925), privind aspectele umane și post-umane, *Le Symbolisme de la Croix* (1931), abordând aspectele simbolice ale stărilor multiple, și *Les États multiples de l'Être* (1932) în care este înfățișată această doctrină în toată universalitatea ei.

Primul lucru pe care trebuie să-l înțelegem, pentru a putea urmări dezvoltările doctrinei, este acela de Posibilitate. Nu e vorba de sensul filosofic al posibilității ca opusă aceluia de realitate, ci de sensul universal al Posibilității, al Infinitului și al Totului ca expresii ale Absolutului. Fără să fie complet identici, cei trei termeni sunt echivalenți, putându-se distinge cel mult Posibilitatea ca aspect pasiv și Infinitul ca aspect activ al Absolutului.

Încercând să ne apropiem de înțelesul Posibilității totale, trebuie spus că ea include atât Posibilitatea de nemanifestare, cât și pe cea de manifestare, care poate fi la rândul ei nemanifestabilă și manifestată, ultima fiind sursa manifestării lumilor, între care lumea noastră este numai una dintre ele. Principiul lumii manifestate, el însuși nemanifestat, este Ființa, așa cum principiul nemanifestării este NeFiința, care nu trebuie confundată cu neantul, lipsit de sens, deci absurd. Ca să-l cităm pe autor: „Ființa conține așadar tot manifestatul; NeFiința conține tot nemanifestatul, inclusiv Ființa însăși; dar Posibilitatea universală cuprinde totodată și Ființa și NeFiința”.

Ca posibilitate de nemanifestare, cel mai aproape de înțelegere este *Vidul*, care, așa cum explică Guénon, „nu este NeFiința, ci numai ceea ce s-ar putea numi unul dintre aspectele sale, adică una dintre posibilitățile pe care le include și care sunt altele decât posibilitățile cuprinse în Ființă”. Un alt simbol al posibilității de nemanifestare poate fi *Tăcerea*, Cuvântul nefiind atunci decât Tăcerea exprimată, așa cum într-o expresie numerică Ființa e Unitatea, iar NeFiința nu poate fi decât *Zero metafizic*. Și totuși, în afara tuturor acestor distincții, și a altora pe care autorul le mai face, cu o nuanțare extremă, în afara lor deci, rămâne „inexprimabilul” care constituie misterul propriu-zis (gr. *muein* = a tăcea). Rezultă că metafizica tradițională, care se referă atât la Ființă, cât și

la NeFiință, nu trebuie confundată cu ontologia, care se referă numai la Ființă ca principiu al manifestării.

Dacă aceasta este „structura” metafizică a Absolutului, se pune întrebarea de ce Absolutul să iasă din nemanifestarea sa și să producă diferitele lumi? Pur și simplu pentru că manifestarea fiind una dinre posibilitățile sale, a nu o manifesta ar fi o limitare a Posibilității infinite. Și una dintre aceste lumi posibile este lumea noastră în care omul este ființa centrală. Pot exista, desigur, o infinitate de alte lumi în care alte ființe sunt centrale iar omul poate fi doar periferic. Faptul că în creștinism Dumnezeu a făcut lumea din iubire sau în Islam a făcut-o ca să se facă El însuși cunoscut, folosindu-și deci unele dintre atributele sale, nu contrazice aspectul metafizic al manifestării lumilor, ci motivează diversitatea lor, ca și diversitatea religiilor. În orice caz, în niciuna dintre doctrinele tradiționale (personale sau impersonale) nu poate fi vorba de panteism, pentru că Infinitul nu se poate împărți nefiind un număr. Și orice lucru există pentru că Infinitul se poate manifesta rămânând în sine transcendent. Așa cum orice lume este în Posibilitatea totală, precum orice număr există în infinit, fără să-l afecteze în vreun fel.

Restrângând acum prezentarea doctrinei stărilor multiple la lumile manifestate, trebuie spus că în orice manifestare există indefinite stări sau trepte (*degrés*, *grade*) de existență, fiecare stare comportând diferite

modalități, care la rândul lor pot avea nenumărate aspecte. Așa de pildă, prima treaptă sau stare a manifestării este starea informală, nesupusă deci condiționărilor de timp și spațiu, cum este lumea îngerilor în religiile personale sau lumea zeilor în religiile mitologice (în care formele nu sunt decât expresii simbolice ale unor atribute divine). Sub lumea informală (sau spirituală) există multiple lumi formale, unele manifestate prin forme subtile (sau psihice), prezentând ca suport modalități grosiere (corporale).

Toată această structură de stări este bine ordonată și ierarhizată, omul putând să-și dea seama de ea datorită conștiinței sale, care e o oglindă a spiritului universal (chipul divin în creștinism sau *jīvātmā* în hinduism) și prin care devine centrul lumii în care există. Așadar, dacă lumea informală este lumea spirituală (*pneuma*), lumea formală subtilă (psihică) devine sensibilă datorită modalității ei corporale (*soma*), formând individualitatea umană, în care se regăsesc cele trei stări amintite (*spiritus, anima, corpus*).

Desigur, în această prezentare preliminară n-am făcut decât să redăm, extrem de simplificat, bogăția expunerii și detaliilor din cartea lui René Guénon. Ceea ce vrem să mai adăugăm este faptul, de o deosebită importanță, că omul este singura ființă din această lume care are nu numai capacitatea de a cunoaște această structură a universului, dar și de a realiza efectiv stările sale superioare, dacă nu chiar

în Principiul ei, datorită facultății sale intelectuale. Și nu e vorba aici numai de o cunoaștere teoretică mentală (rațiune și imaginație), ci de o adevărată intuiție intelectuală prin care a cunoaște înseamnă a fi, căci, așa cum spune Guénon: „nu poate exista metafizică veritabilă pentru cel care nu înțelege cu adevărat că Ființa se realizează prin cunoaștere”.

Această posibilitate de cunoaștere cu adevărat universală reprezintă însăși libertatea ființei umane. Căci, așa cum încheie René Guénon extraordinarul lui studiu: „În timp ce fiecărei ființe, în orice condiție ar fi, îi aparține o libertate relativă, această libertate absolută nu poate aparține decât ființei (umane) eliberată de condițiile existenței manifestate, individuală sau chiar supraindividuală, și devenită absolut «una», la nivelul Ființei pure, sau fără dualitate dacă realizarea sa depășește Ființa”.

Florin Mihăescu

CUVÂNT - ÎNAINTE

În studiul nostru precedent asupra *Simbolismului Crucii*¹ am expus, conform datelor oferite de diferite doctrine tradiționale, o reprezentare geometrică a ființei bazată pe teoria metafizică a stărilor multiple. Prezentul volum va fi în această privință ca o completare, căci indicațiile pe care le-am dat nu sunt suficiente, poate, pentru a evidenția întreaga importanță a acestei teorii ce trebuie considerată cu totul fundamentală; am fost nevoiți, într-adevăr, să ne limităm atunci la ceea ce se raporta în modul cel mai direct la scopul clar definit pe care ni l-am propus. De aceea, lăsând acum deoparte reprezentarea simbolică pe care am descris-o, ori cel puțin neamintind-o decât incidental când va fi cazul să ne referim la ea, ne vom consacra în întregime unei mai ample dezvoltări a teoriei în chestiune, fie înainte de toate în chiar principiul său, fie în unele dintre apli-

¹ Vezi în acest sens cartea *Simbolismul Crucii*, René Guénon, publicată la Editura Herald, 2021. (N. red.)

cațiile sale, privitoare mai ales la ființa considerată sub aspectul ei uman.

În legătură cu acest ultim punct, e poate util să amintim de pe-acum că, oprindu-ne la considerații de acest ordin, nu înseamnă nicidecum că starea umană ar ocupa un rang privilegiat în ansamblul Existenței universale sau că ar fi deosebită, metafizic vorbind, în raport cu alte stări, prin deținerea vreunui privilegiu oarecare. În realitate, starea umană nu este decât o stare de manifestare ca toate celelalte, într-o indefinită [mare] de alte stări; ea se situează, în ierarhia treptelor Existenței, pe locul fixat de însăși natura sa, adică de caracterul limitativ al condițiilor ce o definesc, acest loc neconferindu-i nici superioritate, nici inferioritate absolută. Dacă trebuie uneori să luăm în considerare în mod particular această stare, e doar pentru că, fiind cea în care ne aflăm în fapt, ea dobândește pentru noi, însă doar pentru noi, o importanță specială; acesta nu este decât un punct de vedere cu totul relativ și contingent, acela al indivizilor ce suntem în prezentul nostru mod de manifestare. Din acest motiv, mai ales, când vorbim despre stări superioare și stări inferioare, trebuie întotdeauna să facem această împărțire ierarhică în raport cu starea umană luată ca termen de comparație, deoarece nu avem alta care să fie direct sesizabilă pentru noi ca indivizi; și nu trebuie uitat că orice expresie, îmbrăcată fiind într-o formă, se

manifestă obligatoriu în mod individual, astfel încât, atunci când vrem să vorbim despre indiferent ce, chiar despre adevăruri de ordin pur metafizic, n-o putem face decât coborând la un cu totul alt ordin, în mod esențial relativ și limitat, pentru a le traduce în limbajul individualităților umane.

Se vor înțelege ușor toate precauțiile și rezervele impuse de inevitabila imperfecțiune a acestui limbaj, atât de vădit inadecvat pentru ceea ce trebuie exprimat într-un asemenea caz; există aici o disproporție evidentă, lucru valabil de altfel pentru orice reprezentare formală, incluzând chiar reprezentările propriu-zis simbolice, totuși incomparabil mai puțin limitate decât limbajul obișnuit și, în consecință, mai apte să comunice adevăruri transcendente, de unde folosirea lor constantă în toate învățăturile ce posedă un caracter cu adevărat „inițiativ” și tradițional¹¹. Iată de ce, cum am remarcat de mai multe ori, pentru a nu altera adevărul printr-o expunere parțială, restrictivă sau sistematizată, se cuvine întotdeauna să se lase loc inexprimabilului, care nu poate fi închis în nicio formă, și care, metafizic vorbind, este cel mai important, am putea spune chiar cel esențial.

¹¹ Vom remarca în trecere, în această privință, faptul că punctul de vedere filosofic nu face niciodată apel la niciun simbolism, lucru suficient pentru a dovedi caracterul exclusiv „profan” și cu totul exterior al acestui punct de vedere special și al modului de gândire ce îi corespunde.

I

INFINITUL ȘI POSIBILITATEA

Pentru a înțelege mai bine doctrina multiplicității stărilor ființei, e necesar să urcăm din nou, înaintea oricărei alte considerații, la noțiunea în mod cert primordială, dintre toate, aceea a Infinitului metafizic, considerată în raporturile sale cu Posibilitatea universală. Infinitul este, după semnificația etimologică a termenului care îl desemnează, ceea ce nu are limite; și, pentru a-i respecta acestui termen sensul propriu, trebuie să i se păstreze în mod riguros folosirea la desemnarea a ceea ce nu are absolut nicio limită, cu excluderea a tot ce se sustrage doar anumitor limitări particulare, rămânând totuși supus altor limitări în virtutea naturii sale, limitări ce-i sunt în mod esențial inerente, cum sunt, din punct de vedere logic (care traduce în definitiv, în modul său, punctul de vedere ce se poate numi „ontologic”) elementele ce intervin

chiar în definiția problemei în discuție. Cum am avut deja ocazia s-o arătăm în diverse rânduri, cazul din urmă este mai ales cel al numărului, spațiului și timpului, chiar în concepțiile cele mai generale și mai largi posibile în ce le privește, care depășesc cu mult ideile obișnuite despre ele¹; în realitate, toate acestea nu pot aparține decât domeniului indefinitului.

Acest indefinit, chiar dacă este de ordin cantitativ ca în exemplele amintite, a fost abuziv numit de unii „infiniț matematic”, ca și cum adăugarea unui epitet sau a unei calificări determinante cuvântului „infiniț” n-ar implica prin ea însăși o contradicție pur și simplu². În realitate, acest indefinit, provenind din finit și nefiind decât o extensie sau o desfășurare a acestuia (fiind prin urmare întotdeauna reductibil la finit), nu are nicio măsură comună cu adevăratul Infiniț, la fel cum nici individualitatea, umană sau

¹ Spunem „generale” și nu „universale”, căci nu e vorba aici decât despre condiții speciale ale anumitor stări de existență, și nimic mai mult; acest lucru ar fi suficient pentru a înțelege că n-ar putea fi vorba de infinitate într-un asemenea caz, aceste condiții fiind evident limitate ca și stările cărora li se aplică și la definirea cărora concură.

² Dacă s-a întâmplat să spunem uneori „Infiniț metafizic” (tocmai pentru a marca într-un mod mai explicit că nu e vorba nicidecum de pretinsul „infiniț matematic” sau de alte „contrafaceri ale Infinițului”, dacă se poate spune așa), o asemenea expresie nu cade deloc sub obiecția pe care o formulăm aici, deoarece ordinul metafizic este realmente nelimitat, astfel încât nu există în acest caz nicio determinare, ci dimpotrivă, afirmarea a ceea ce depășește orice determinare, pe când cine spune „matematic” restrânge chiar prin aceasta concepția la un domeniu special și limitat, acela al cantităților.

alta, chiar cu integralitatea prelungirilor indefinite de care este susceptibilă, n-ar putea s-o aibă cu ființa totală¹. Această formare a indefinitului pornind de la finit, care își are un exemplu foarte clar în producerea seriei numerelor, nu este posibilă, într-adevăr, decât cu condiția ca finitul să conțină deja în potență acest indefinit și, chiar atunci când limitele i-ar fi îndepărtate până la a le pierde din vedere într-un fel, adică până la a scăpa mijloacelor noastre obișnuite de măsură, ele nu sunt nicidecum suprimate prin aceasta; e foarte evident că, datorită naturii însăși a relației cauzale, „mai mult” nu poate ieși din „mai puțin”, nici Infinitul din finit.

Nu poate fi altfel nici când e vorba, precum în cazul pe care îl examinăm, de anumite ordine de posibilități particulare, în mod evident limitate prin coexistența altor ordine de posibilități, așadar în virtutea propriilor lor naturi, care face ca acestea să fie anumite posibilități determinate, iar nu toate posibilitățile fără restricție. Dacă n-ar fi așa, această coexistență a unui număr indefinit de alte posibilități, care nu sunt cuprinse în acestea (fiecare fiind de altfel susceptibilă de o desfășurare indefinită), ar fi o imposibilitate, adică o absurditate în sensul logic al acestui cuvânt².

¹ Vezi *Simbolismul Crucii*, cap. XXVI și XXX.

² Absurdul, în sens logic și matematic, e ceea ce implică contradicția; el se confundă așadar cu imposibilul, căci absența contradicției interne e cea care, în mod logic și ontologic, definește posibilitatea.